

PAPER DETAILS

TITLE: Kazakistan Cumhuriyeti Milli Politikasinin Temel Özellikleri Hakkında

AUTHORS: Erali TUGJANOV

PAGES: 589-594

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4065>

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ MİLLÎ POLİTİKASININ TEMEL ÖZELLİKLERİ HAKKINDA

E.L. Tugjanov*

Günümüzde bir toplum içinde yaşayan halklar arası ilişkiler alanındaki süreçlerin ve bu süreç ve ilişkileri yönlendiren dinamiklerin bilimsel açıdan anlaşılması önemli hale gelmiştir. İnsanlığın ve toplumların gelişiminde belirleyici olan yönetici kesimler önceden belirlenmiş kurallar ve ilkeler doğrultusunda hareket etmek zorundadır. Bu ilke günümüz modern dünyasında her zamankinden çok daha gereklidir.

Anayasal bir kurum olan Kazakistan Halklar Asamblesi 14 yıllık varlığı süresince büyük bir evrim geçirmiş, çok milletli yapının Kazakistan'a ait modeli oluşturulmuştur. Kazakistan'da yaşayan farklı etnik unsurların uyum ve kaynaşmasının toplumun ekonomik, toplumsal-siyasî ve sosyal hayatında önemli sonuçları olacağı muhakkaktır.

Asamble'nin XIV. oturumunda Nursultan Nazarbayev aşağıdaki stratejik hedefi ortaya koymuştur: 'KHA (Kazakistan Halklar Asamblesi)'nin faaliyetinde işleyiş verimliliği açısından yeni bir dönem başlamaktadır. Kazakistan Halklar Asamblesi, her türlü bunalıma, tehditlere ve meydan okumalara karşı gelebilen, birlik ve beraberlik halinde bulunan Kazakistan halkını oluşturma sürecine devam etmelidir. Bundan başka alternatifimiz yoktur.'¹

Bağımsızlık yıllarında yapılan reformlar sonucunda ülkede devlet yapısının sağlam bir temeli oluşturulmuş, modern koşullara uygun bir politik sistem, etkili şekilde gelişen bilimsel kurumlar ve farklı sivil toplum kurumları ortaya çıkmıştır. Bu temel, daha sonraki gelişim için gereken önkoşulları oluşturmaktadır.

Kurumsallaşma sürecinde Asamble, devletin halklararası anlayış modelinin kilit unsuru, toplumun güçlü bir istikrar sağlayıcı faktörü olmuştur.

* Kazakistan Halklar Asamblesi Başkan Yardımcısı ve Bilim Konseyi Başkanı

¹ N.A. Nazarbayev, "Devlet gücü – halk birliğinde, Kazakistan Halkının onördüncü kongresindeki konuşma" Barış ve uyum siyaseti, Astana: Yelorda, 2008, s. 480, s. 466.

Bu modelin hukuki temelini 1995 yılının Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası atmıştır. Devletin halklararası ilişkiler konusundaki siyasetinin temellerini, bütün halkların eşit haklarını yasalarca teminat altına alınması oluşturmuştur. 1995 Anayasası, devlet kuruluşunun temelini sivil-siyasal unsurlardan oluşan ülke bütünlüğünü koymuştur. Polietnik toplumlarda bu tür yaklaşımlar en olumlu entegrasyon potansiyeline sahiptir, çünkü devlet doğasının yapısında bulunan evrensel uygarlık ilkeleri, toplumsal ve politik sistemin istikrarının kalıcı olmasına yardımcı olup, sonuç olarak demokrasiyi sağlamlaştırmaktadır. Ayrıca, ülke anayasasının 39. maddesinin 2. bendi bunu şu şekilde yürürlüğe koymuştur: 'milletler arasındaki uyumu ihlâl edebilen her hareket anayasaya aykırı olarak tanınır'.²

O andan itibaren devletin millî politikası Kazakistan toplumunun "yurttaşlar ortaklığı" olarak kurulmasına yöneltilmiş olup, bu ülke içindeki tüm farklı unsurlar arasındaki ilişkilerin orta modelinin oluşturulmasına, farklı kültür ve dinler arasında diyalog başlatılmasına, etnik ve din farklılıklarına bakılmaksızın tüm yurttaşlarının eşitliğinin pratikte uygulanmasına izin vermiştir.

Sözü geçen anayasa prensipleri 1996 yılında kabul edilen "diller politikası" ile pekiştirilmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti'nin 'Diller Hakkındaki Yasa'sı (1997) ülkede etnik dillerin oluşmasının hukuksal temellerini oluşturur. Yasa, dillerin öğrenilmesi ve gelişmesine yönelik koşulların hazırlamasında devletin taahhütlerini yerine getirmiş olup, devlet dili ve resmi olarak kullanılan Rus dilinin varlığını devam ettirmesi konusunu çözmüş ve bu konuyu etnik tartışma düzleminden hukuksal düzleme taşımıştır. AGİT (OSCE) ulusal azınlıklar ile ilgili işlere bakan baş komiserin belirttiği gibi, bu yasa ülkelerin etnik politikasının uygulanmasında ileri sürülen AGİT uluslararası standartlarına uygundur. Hukuksal garantiler ve tüm dillere saygılı davranma, halkların kendi dil ve kültürünü geliştirmesindeki ayrılmaz haklarını bütünüyle korumaktadır.

² Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası, Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosunun Bordroları, 1996, № 4, s. 217.

2006'da Kazakistan Cumhuriyeti Hükümetinin Kararnamesi ile 2006-2008 halklararası ve dinlerarası ilişkilerin Kazakistan modelini geliştirme programı onaylanmış olup, bu programla halklararası anlayışın, saygının, etnik kültür çeşitliliğinin kamuoyunun sosyo-psikolojik temeli olarak kabul edilmesinin ve anlaşılmasının ilkeleri ve kurallarını belirlenmiştir.³ Etnik ilişkiler alanındaki bazı yasa bölümleri kabul edilmiştir, örneğin, dernekler, seçimler ve siyasî partiler hakkında bölümler. Bu yasal normlara göre etnik ve din temelinde parti kurulması yasaklanmış, etnik kültürel cemiyetlerin kurulması ve faaliyet göstermeleri düzenlenmiş, Kazakistan Halklar Asamblesi'nin parlamentodaki temsil konumu belirtilmiştir.

Böylece devletin millî politikası yurttaşların etnik haklarını gerçekleştirmesi, halkın birleştirilmesi ve etnik süreçlerin olumlu yürütülmesi için gereken siyasî, hukuksal koşulları sağlamaktadır, buna kriz şartları dahildir. Ancak bu politikanın hızla değişen dünya koşullarına karşılık verebilmesi için dinamik yaklaşım göstermesi gerekmekte olup, hukuksal alanın bilimsel-teorik açıdan temellendirilmesi Kazakistan etnik modelinin yetkinleşmesinin en önemli istikameti olmalıdır.

Kazakistan Halklar Asamblesi devlet millî politikasının enstitüsü olarak Kazakistan'daki etnik süreçlerin merkezidir. Bu enstitünün oluşumu Kazakistan bağımsızlığının ilk yıllarına kadar uzanır, o zamanlarda Kazakistan'daki etnik süreçlerin gelişmesi geçiş dönemin kriz şartlarında, doğmakta olan politik çoğulculuk şartlarında doğal afet niteliğindeydi.

Etnik halklar arası meseleler ile ilgili kamu entitüsü kurma fikri ilk kez 1992 Kazakistan halkının birinci konferansında Devlet Başkanı tarafından dile getirilmiş ve Mart 1995'te uygulamaya alınmıştır – Kazakistan Cumhuriyetinin yönetim yapısında yeni danışma ve istişarî makam kurulmuştur. Temelinde devlet ile etnik birliklerin oluşturduğu kamu enstitüleri arasındaki ortaklık ilkesi yatmıştır.

Kazakistan etnik halklararası anlayış modeli oluşumunun birinci dönemi 1989 ile 1995 arasındaki devrini kapsar. Bu dönem, etnik birlikler kurulmasına yönelik kendiliğindenci süreçlerinden başlayan ve 1995 Anayasasının kabul edilmesi ve Kazakistan Halklar Asamblesi'nin kurulması sonucunda Kazakistan modelinin yasal ve kurumsal biçimlenmesine kadar uzayan evrim ile nitelenir.

³ "2006-2008 yıllarına ait etnik halklar arası ve dinlerarası Kazakistan modelini geliştirme programı" adlı Kazakistan Cumhuriyeti Hükümetinin Kararnamesi, Astana, 2006, s.50.

İkinci dönem - 1995 - 2002 yılları arası. İçeriksel olarak bu dönem Kazakistan'ın özdeşliğinin ölçütlerini (parametrelerini) belirlemiş ve Kazakistan Cumhuriyeti'nin devlet özdeşliği oluşma konseptinin platformunda "Çeşitlilikten – Birliğe" prensibi esasında Kazakistan toplumunun Kazak halkı etrafında pekiştirmesini sağlamıştır. Sonuçta Kazakistan halklarının kendi aralarındaki rahatsızlık duyguları ortadan kaldırılmış, etnik diller ile ilgili yasalar esas alınarak tutarlı bir şekilde etnik diller politikasının gerçekleştirilmesine başlanmıştır. Toplumda etnik ve dini ilişkilerin siyasileştirilmesi olgularından vazgeçilmesi konusunda ilkesel olarak anlaşmaya varılmıştır.

Üçüncü dönem – 2002 ile 2007 yılları arası. Halklar arası anlayışın sağlanması amaçlanarak oluşturulan Kazakistan modeli ilgili politikayı içerir. Bununla ilgili bazı programlar hazırlanmış ve kabul edilmiştir: 2001 yılına kadar KHA Stratejisi, Kazakistan Cumhuriyeti'nde dilleri geliştirme ve yürütme devlet programı, "Kazakistan'ın gelişim şartı - Toplumun fikir birliği" konsepti. 2006 ile 2008 yılları arasında Kazakistan'ın halklararası ve dinlerarası uyum modeli geliştirme programı uygulanmıştır. Etnik alanda etnik birliklerin dernekleşme süreçleri, bu birliklerin devlet kurumlarına bağlı şubeleri oluşturulmuştur.

Dördüncü dönem 2007'de başlamış ve Kazakistan toplumun tek halk olarak entegre edilmesi, etnik ve dinler alanındaki süreçlere ani ve bilinçsiz müdahale döneminden devletin sistemli millî politikasına dönüşmesi olarak nitelenir.

KHA'ye anayasal statüsü veren ve KHA'nin parlamento mümessilliğini ortaya çıkartan Anayasa reformu yapılmıştır. Anayasa reformunun gelişimi olarak kabul edilen Kazakistan Cumhuriyeti'nin "Kazakistan Halklar Asamblesi Hakkında Yasa"sı (2008) Asamble'nin ülkenin politik sisteminde aldığı yeri belirtmiş, faaliyetinin norm hukuk ölçütleri (parametreleri), yapısını, devlet organları ve sivil toplum kurumları ile etkileşim düzeni tespit etmiştir.⁴

Modern dönemde Kazakistan Halklar Asamblesi, sivil toplum ve kamu kurumlarının imkanlarının birleştirildiği, kurumsal olarak yekpare bir devlet kurumu haline gelmiştir. Böylece Asamble toplum uyumunun kilit bir halkası ve kültürlerarası diyalogun gelişimine yardımcı olmak noktasında en temel kurum olmuştur.

⁴ 20 Ekim 2008 târîhli ve № 70-IV «Kazakistan Halk Asamblesi» Yasası / 21 ekim 2008 tarihli ve № 229 Kazahstanskaya pravda (Kazakistan Gerçeği) gazetesi.

Asamble, günümüz dünyasının küreselleşme koşullarında bazı devletlerin millî birliğinin riske girdiği dönemde, Kazakistanlı etnik halklar arası ortak anlayış modelini oluşturmaya ilişkin yaklaşımıyla "Kazakistanlılık" bilinci ve birliğini oluşturma yolunu izlemektedir.

Birincisi, Kazakistan modelinde, sözkonusu yapılanma toplumsal kurumlar aracılığı ile “aşağıdan yukarı” doğru kurulmaktadır.

İkincisi, Kazakistan modelinin temelinde “Etnik Çeşitlilikten Kazakistan Halkı Birliğine” adlı temel ve birleştirici bir ilke bulunmaktadır. Bütün etnik gruplar son derece yüksek sivil ve toplumsal statüye sahiptir. Onlara resmi bir azınlık statüsünde değil, Kazakistan’ın birleşik halkının eşit haklara sahip ve ayrılmaz bileşenleri olarak bakılmaktadır.

Üçüncüsü, Kazakistanlı halkların iktidar ve yönetim makamlardaki temsili, hem onların bu makamlara doğrudan katılımları, hem de Kazakistan Halklar Asamblesi aracılığı ile temsilcilik temelinde gerçekleşmektedir. Kazakistan’ın etnik grupları kendi menfaatlerini korumak için gereken tüm araçlara sahip olup, ülkede etnik yaşam alanının uyumlu gelişimi için gereken bütün önkoşullar sağlanmıştır.

Üstelik, Asamble’nin başkanı, devletin millî politikasının stratejik doğrultularını belirleyen Anayasanın garantörü Kazakistan Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanıdır.

Kazakistan dünyada geniş ölçüde kullanılan parlamento temsilini etnik aidiyet esasında kotalama pratiğini prensip olarak reddetmiştir. Etnik grupların temsili ile ilgili yeni anayasal mekanizmalara göre Mecliste Asambleye belli bir üye verilmektedir. Etnik konulara az ya da çok değinen ilgili bütün yasalar, önce Asamble milletvekillerinin incelemesinden geçmektedir.

Günümüzde Kazakistan Halklar Asamblesi toplumun entegrasyonu konusunda sağlam bir temel oluşturmaktadır. Neticede, her etnik grup Kazakistanlıların etnik ve sivil birliğini, bütünlüğünü oluşturma sürecine içten bir şekilde katılmaktadır.

Asamble, ulusal kamu enstitüsü olarak, sivil toplumun yapısında da özel bir statüye sahiptir. Küreselleşme şartlarında, bazı devletlerin millî özdeşliğini kaybetmesine yönelik tehditleri olduğu şartlarda Kazakistan devleti uluslararası alandaki olumlu deneyimini kullanarak ve kendi üretimi olan modeller ve

yaklaşımları oluşturarak Kazakistanlı yurttaşlarla ortak "Kazakistanlılık" özdeşliğini oluşturma yolunda emin adımlarla yürümektedir.

Asamble, devletin iktidar merkezi ile yerel yürütme makamlarının halklar arası konularla ilgili çalışmaların koordinatörlüğünü de yürütmektedir. Ortak çalışma planları Eğitim ve Bilim ile İçişleri Bakanlığı ile birlikte gerçekleştirilmektedir. Asamble Kültür ve Enformasyon Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ile sıkı temasta bulunarak çalışmaktadır. Bu çalışma ülkedeki halklar arası uyumun sağlanması konusundaki bilgi, eğitim, güvenlik gibi alanları içermektedir.

Asamble halkların entegrasyon sürecini sadece yerel iktidarla diyalog kurarak değil, uluslar arası işbirlikleri ile de sürdürmektedir. Bu çerçevede 1994'te Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi'nde ilk olarak dile getirdiği "Avrasya Entegrasyonu" önerisinin önemini vurgulamak gerekir. Bunun dışında da uluslararası platformda benzer girişimler bulunmaktadır.

Bilindiği gibi, toplumun esas istikrâr ve refah temeli halktır. Temel konularda halkın düşüncesi elbette dikkate alınmalıdır. Ancak yöneticilerden oluşan bir toplum katmanı da her toplumda vardır. İnsanlığın yine insanlar tarafından oluşturulan tehditlere karşı sadece devlet kurumların çabalarıyla mücadele edemeyeceği bütün dünyaca çoktan anlaşılmıştır. Kazakistan Halklar Asamblesi, içerisindeki farklı halkların temsilcileri ile devlerin oluşturduğu ve teminat altına aldığı ancak çalışma sürecine sivil unsurların da etkin şekilde katıldığı bir platform olmuştur.